Sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Pohjanmaan hyvinvointialueen asiantuntijalausunto Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle koskien Valtioneuvoston selonteko julkisten talouden suunnitelmasta vuosille 2027-2030 (VNS 3/2026 vp)

Pohjanmaan hyvinvointialue kiittää mahdollisuudesta lausua ja osallistua etäkuulemiseen 13.5.2026 klo 9.30.

Julkisen talouden suunnitelma perustuu julkisen talouden hoitamisesta annetun lain (1440/2025) ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (473/2013) mukaisesti valtiovarainministeriön kansantalousosaston riippumattomaan makrotalouden ennusteeseen. Talouspolitiikan arviointineuvosto on itsenäisenä finanssipolitiikan valvojana vahvistanut makrotalouden ennusteen.

Valtioneuvosto on asian oltua valmistelevasti raha-asiainvaliokunnan käsiteltävänä päättänyt julkisen talouden hoitamisesta annetun lain (1440/2025) 4 §:ssä tarkoitetusta julkisen talouden suunnitelmasta. Suunnitelma sisältää valtion talousarviosta annetun asetuksen (1243/1992) 1 §:ssä (321/2003) tarkoitetun valtioneuvoston päätöksen valtiontalouden kehyksistä.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pyytää lausumaan alla olevista kokonaisuuksista sekä vammaispalvelujen saatavuudesta myös ruotsinkielisten palvelujen osalta.

Hyvinvointialueiden rahoitus (palvelujen saatavuus, rahoitus ja kustannusvaikuttavuus)

Hyvinvointialueiden rahoitus on ennustamaton ja riippuvainen asiakas- ja potilastietojärjestelmästä. Pohjanmaan hyvinvointialueen rahoitus on kasvanut vähiten kolmen ensimmäisen vuoden aikana. Vaihdoimme asiakas- ja potilastietojärjestelmää vuonna 2025 ja pystyimme toimittamaan myös alueen pitkäaikaisdiagnoosit, joka nostikin Pohjanmaan tarvetta lähes 5 %. Tämä osoittaa miten epäluotettava koko järjestelmä, jolla rahoitus jaetaan, on. Uusien painelaskelmien myötä Pohjanmaan rahoitus laski tulevalta kolmelta vuodelta lähes 30 miljoonaa Euroa. Jatkuvasti kasvava haaste on, että rahoitusta vähennetään jatkuvasti uusilla tavoilla ja kokonaisvaikutusten arviointi toimintaan huomioiden myös kattamattomat alijäämät on tekemättä. Aluekohtaiset erot ovat valtavia ja painelaskemien osoittama rahoituksen taso ei pidä koskaan paikkaansa seuraavalle vuodelle.
Säästöt ovat saaneet aikaiseksi myös tarvittavia muutoksia, mutta lisäsäästöjen tekeminen alkaa olla huomattavan vaikeaa, jos vaatimukset palveluiden saatavuudelle eivät myös muutu.

Alueille, jotka tekevät positiivista tulosta vuosittain tulisi antaa mahdollisuus kattaa kertynyt alijäämä siinä ajassa, kun se katsotaan palveluiden tuottamisen kannalta mahdolliseksi. Koko rahoitusjärjestelmä tulisi jäädyttää, kunnes sen valuviat on korjattu.

Sosiaaliturva ja köyhyys

Hyvinvointialue arvioi, että sosiaaliturvaan kohdistuvat leikkaukset yhdessä kasvaneiden elinkustannusten ja työttömyyden kanssa lisäävät toimeentulo-ongelmia sekä sosiaali- terveydenhuollon palvelujen tarvetta. Selonteon mukaisesti työttömyysaste pysyy korkeana myös lähivuosina, ja julkisen talouden sopeutustoimet jatkuvat koko kehyskauden ajan.

Hyvinvointialue korostaa, että sosiaaliturvan muutokset eivät vähennä palvelutarvetta, vaan siirtävät sitä sosiaalihuollon palveluihin. Tämä lisää palvelujärjestelmän kuormitusta tilanteessa, jossa resurssit samanaikaisesti kiristyvät. Sosiaaliturvan muutosten ja palvelujärjestelmän välinen yhteys on kaksisuuntainen: sosiaaliturvan heikentyminen lisää palvelujen tarvetta, mutta samalla palvelujärjestelmän kuormittuminen heikentää mahdollisuuksia tarjota oikea-aikaista tukea. Tämä voi johtaa tilanteeseen, jossa asiakkaiden ongelmat kärjistyvät ja palvelutarve kasvaa entisestään.

Pohjanmaan hyvinvointialueen näkemyksen mukaan erityisessä riskissä ovat lapsiperheet, pitkäaikaistyöttömät, nuoret, yksinasuvat ikääntyneet, vammaiset henkilöt sekä mielenterveys- ja päihdeasiakkaat. Erityisen huolestuttavaa on, että sosiaaliturvan muutokset kohdistuvat usein samoihin väestöryhmiin, joilla palvelujen tarve on jo ennestään korkea. Tämä lisää kasautuvien riskien ilmiötä, jossa toimeentulo-ongelmat, terveysongelmat ja sosiaaliset haasteet vahvistavat toisiaan.

Hyvinvointialue tuo esiin huolen kuntouttavaan työtoimintaan ja siihen liittyviin lainsäädäntö-muutoksiin kohdistuvista sosiaaliturvavaikutuksista. Palveluun ohjautumisen perusteiden muuttuessa ja kohdentumisen rajautuessa on olemassa riski, että osallistujamäärät vähenevät ja osa asiakkaista jää palvelujen ulkopuolelle. Samanaikaisesti muutosten vaikutuksista työttömyysetuuksiin ja asiakkaan kokonaistaloudelliseen tilanteeseen liittyy epävarmuutta, mikä voi heikentää kannustimia osallistua palveluihin. Hyvinvointialue korostaa, että mikäli palveluihin osallistuminen ei ole asiakkaalle taloudellisesti mahdollista tai selkeästi kannattavaa, voi tämä lisätä köyhyyttä ja syrjäytymisen riskiä sekä siirtää tuen tarvetta raskaampiin palveluihin.

Sosiaaliturvan heikennykset näkyvät lisääntyvinä yhteydenottoina sosiaalipalveluihin, toimeen-tulotuen tarpeen kasvuna sekä palveluiden kuormittumisena. Samanaikaisesti asiakkaiden tilanteiden monimutkaistuminen lisää pitkäkestoisen ja intensiivisen tuen tarvetta. Erityinen riski kohdistuu henkilöihin, joilla ei ole omaisia tai riittäviä valmiuksia hakea palveluja itse, jolloin tuen saanti voi vaarantua kokonaan.

Hyvinvointialue korostaa, että sosiaaliturvaa koskevissa uudistuksissa tulee tehdä systemaattinen lapsi-, köyhyys- ja hyvinvointivaikutusten arviointi. Sosiaalipolitiikan ja palvelujärjestelmän välistä yhteyttä tulee tarkastella kokonaisuutena, jotta lyhyen aikavälin säästötoimet eivät johda hyvinvoinnin heikkenemiseen ja kustannusten kasvuun pidemmällä aikavälillä.

Lisäksi Pohjanmaan hyvinvointialue huomauttaa, että vaikka alueen työttömyysaste on valtakunnallisesti alhainen, palvelutarve ei alene samassa suhteessa. Alueella korostuvat työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmat, osatyökykyisten ja vaikeassa asemassa olevien henkilöiden työllistymisen haasteet sekä työvoiman ulkopuolella olevien asiakkaiden tarpeet. Näin ollen sosiaaliturvan muutokset kohdistuvat erityisesti niihin ryhmiin, joiden asema on jo lähtökohtaisesti heikompi.

Asiakasmaksut

Hyvinvointialue pitää huolestuttavana asiakasmaksujen korotusten yhteisvaikutuksia pienituloisten asiakkaiden asemaan. Asiakasmaksujen nousu kohdistuu pääosin palveluihin, jotka ovat jo ennestään maksullisia, mikä korostaa maksurasituksen kasautumista samoihin asiakasryhmiin. Asiakasmaksujen nousu voi johtaa siihen, että asiakkaat viivästyttävät palveluihin hakeutumista tai jättävät palveluja käyttämättä kokonaan.

Tämä heikentää hoidon ja tuen oikea-aikaisuutta sekä lisää korjaavien palvelujen tarvetta myöhemmässä vaiheessa. Riski korostuu erityisesti tilanteissa, joissa asiakkaiden palvelutarpeet ovat monimutkaistuneet ja palveluihin hakeutuminen edellyttää aktiivista oma-aloitteisuutta.

Hyvinvointialue toteaa, että sosiaalihuoltolain palvelu-uudistus ei tässä vaiheessa riittävästi selkeytä eikä vähennä palvelujen päällekkäisyyksiä erityisesti kotiin vietävissä arjen tuen ja osallisuuden palveluissa. Kotiin vietävien palvelujen piirissä osa palveluista on maksullisia ja osa maksuttomia, mikä voi johtaa asiakkaiden eriarvoiseen asemaan riippuen palvelukokonaisuudesta ja asiakassegmentistä.

Erityisen ongelmallista tämä on:

- sosiaalihuollon asiakkaiden
- paljon palveluja käyttävien henkilöiden
- ikääntyneiden sekä
- vammaisten henkilöiden kohdalla

Asiakasmaksujen korotukset voivat lyhyellä aikavälillä lisätä julkisia tuloja, mutta samalla kasvattaa korjaavien palvelujen tarvetta ja kustannuksia pidemmällä aikavälillä.

Hyvinvointialue korostaa maksukattojen toimivuutta, maksujen kohtuullistamisen käytännön saavutettavuutta sekä viranomaisten velvollisuutta aktiivisesti ohjata asiakkaita heille kuuluviin huojennuksiin. On keskeistä varmistaa, että asiakkaat tosiasiallisesti saavat tietoa ja tukea maksujen huojennusmahdollisuuksista.

Sosiaalihuollon palvelu-uudistus

Pohjanmaan hyvinvointialue pitää sosiaalihuollon palvelu-uudistuksen tavoitteita kannatettavina, mutta katsoo, että uudistuksen toimeenpano edellyttää riittäviä henkilöstö- ja rahoitusresursseja.

Sosiaalihuollossa on tällä hetkellä alueittain pulaa laillistetuista sosiaalityöntekijöistä ja rekrytointihaasteet kohdistuvat tiettyihin palvelutehtäviin. Samalla on nähtävissä kasvavaa palvelutarvetta sekä lisääntyvää palvelujen kompleksisuutta.

Henkilöstön riittävyys ei ole ainoastaan määrällinen kysymys, vaan myös osaamisen ja työhyvinvoinnin turvaaminen on keskeistä. Sosiaalihuollon tehtävien vaativuuden kasvu edellyttää pitkäjänteistä panostusta koulutukseen ja työoloihin. Asiakkaiden tilanteiden monimuotoistuminen lisää sosiaalihuollon työn vaativuutta ja korostaa osaamisen kehittämisen tarvetta.

Hyvinvointialue korostaa, että sosiaalihuollon palvelu-uudistus on luonteeltaan ensisijaisesti toiminnallinen muutos, joka vahvistaa ammattilaisten roolia, vastuuta ja ammatillisen harkinnan merkitystä. Lainsäädännön väljentäminen lisää mahdollisuuksia joustavaan palvelujen toteuttamiseen, mutta samalla kasvattaa ammattilaisten vastuuta työn laadun ja asiakkaan oikeusturvan varmistajana. Uudistuksen keskeinen lähtökohta on siirtymä kohti mallia, jossa ammattilaisen tekemä työ ja ammatillinen tuki ovat ensisijaisia suhteessa palvelujen myöntämiseen. Tämä lisää osaamisvaatimuksia ja edellyttää riittäviä resursseja suoraan asiakastyöhön.

Hyvinvointialue kiinnittää huomiota siihen, että sosiaalihuoltolain uudistuksessa ei ole tässä vaiheessa mukana raportissa esitettyjä arjen tuen ja osallisuuden palvelukokonaisuuden muutoksia. Tällä hetkellä kyseinen palvelukokonaisuus on pirstaleinen ja osin päällekkäinen, ja palvelujen kohdentuminen tapahtuu eri lainsäädäntöjen ja asiakasryhmien kautta. Tämä vaikeuttaa asiakkaiden ohjautumista tarkoituksenmukaisiin sosiaalihuoltolain mukaisiin peruspalveluihin, lisää väliinputoamisen riskiä ja voi johtaa eriarvoiseen kohteluun. Samalla rakenteen epäselvyys lisää riskiä siitä, että asiakkaat ohjautuvat vammaispalvelulain mukaisiin erityispalveluihin tilanteissa, joissa varhaisempi ja kevyempi tuki peruspalveluissa olisi ollut riittävää.

Hyvinvointialue korostaa, että sosiaalihuollon uudistamista ei tule toteuttaa pelkästään kustannussäästöjen näkökulmasta. Palvelujen integraatio, varhainen tuki ja monialainen yhteistyö ovat keskeisiä keinoja hillitä pitkän aikavälin kustannuksia ja vahvistaa asiakkaiden hyvinvointia. Erityistä huomiota tulee kiinnittää sosiaali- ja terveydenhuollon rajapintaan,

jotta palvelukokonaisuudet pysyvät hallittuina ja palveluketjut katkeamattomina.

Ilman riittävää kansallista ohjausta ja yhtenäisiä soveltamiskäytäntöjä on olemassa riski alueellisten erojen kasvulle ja asiakkaiden oikeusturvan heikkenemiselle. Hyvinvointialue korostaa, että sosiaalihuollon palvelu-uudistus lisää hyvinvointialueiden liikkumavaraa palvelujen toteuttamisessa, mikä edellyttää sekä vahvaa kansallista ohjausta että selkeitä paikallisia linjauksia ja soveltamiskäytäntöjä.

Uudistuksen toimeenpano edellyttää lisäksi vahvaa johtamista kaikilla tasoilla. Työjohdollinen johtaminen korostuu tilanteessa, jossa ammattilaisten vastuu ja harkintavalta lisääntyvät, ja päivittäinen työn ohjaus, priorisointi sekä resurssien kohdentaminen ovat keskeisiä edellytyksiä ammatillisen työotteen toteutumiselle.

Palvelujen uudelleen organisoituminen sekä alueen tarpeita vastaavan palvelu- ja menetelmävalikoiman rakentaminen vaativat resursseja, suunnitelmallisuutta ja aikaa. Tämä koskee tässä vaiheessa erityisesti palvelukokonaisuuksia, kuten lasten, nuorten ja perheiden palveluja, joissa toimivien käytäntöjen rakentaminen edellyttää sekä rakenteellisia että sisällöllisiä ratkaisuja.

Hyvinvointialue painottaa, että kansallisen ja paikallisen ohjauksen tulee yhdessä varmistaa asiakkaiden oikeusturvan toteutuminen sekä oikeus riittäviin ja laadukkaisiin sosiaalipalveluihin yhdenvertaisesti koko maassa.

Rakenteellisen sosiaalityön roolia tulee vahvistaa, jotta palvelujärjestelmä pystyy tunnistamaan ja vaikuttamaan hyvinvointia heikentäviin ilmiöihin laajemmin.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää:

- lasten, nuorten ja perheiden palveluihin
- mielenterveys- ja päihdepalveluihin
- ikääntyneiden palveluihin
- paljon palveluja tarvitsevien asiakkaiden palveluketjujen toimivuuteen

Sosiaalihuollon palvelu-uudistus toteutetaan tilanteessa, jossa hyvinvointialueiden talouteen kohdistuu merkittäviä sopeutustoimia ja palvelurakenne on samanaikaisesti muutoksessa. Hyvinvointialue painottaa, että uudistusten vaikutuksia tulee arvioida alueellisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Pitkät etäisyydet, kaksikielisyys ja työvoiman saatavuus vaikuttavat merkittävästi palvelujen järjestämiseen, ja alueille tulee jäädä riittävä liikkumavara sovittaa palvelut paikallisiin olosuhteisiin.

Hyvinvointialue katsoo, että ilman riittäviä resursseja ja kansallista ohjausta on olemassa riski, että uudistus lisää hallinnollista kuormaa ja eriyttää palvelujen toteutusta eri alueilla sen sijaan, että se parantaisi vaikuttavuutta.

Hyvinvointialue korostaa, että toimintatapojen muutos ja ammattilaisten uudelleenorientaatio vaativat aikaa, eikä uudistuksen vaikutuksia voida odottaa näkyvän välittömästi. Samanaikaiset

lainsäädäntömuutokset ja talouden sopeutustoimet lisäävät muutoskuormitusta ja toimeenpanon riskejä. Hyvinvointialue kuitenkin pitää uudistuksen tavoitteita kannatettavina, sillä onnistuessaan ne voivat sujuvoittaa asiakkaan palveluprosessia, vahvistaa ammatillista työotetta sekä parantaa tuen oikea-aikaisuutta ja kohdentumista.

Vammaispalvelujen saatavuus

Vammaispalvelujen saatavuus ja ruotsinkieliset palvelut

Pohjanmaan hyvinvointialue pitää erittäin tärkeänä, että vammaispalvelujen saatavuus turvataan yhdenvertaisesti koko maassa myös julkisen talouden kiristyessä. Vammaispalvelujen merkitys korostuu sosiaaliturvan muutosten myötä entisestään, sillä ne muodostavat monille asiakkaille keskeisen keinon turvata arjessa selviytyminen ja osallisuus.

Uuden vammaispalvelulainsäädännön toimeenpano lisää palvelujen järjestämisen vaatimuksia ja asiakkaiden odotuksia. On keskeistä, että rahoitus vastaa lakisääteisiä velvoitteita ja mahdollistaa yksilöllisten tarpeiden huomioimisen. Erityisiä haasteita liittyy henkilökohtaisen avun saatavuuteen, asumispalveluihin, kuljetuspalveluihin, vaikeasti vammaisten yksilöllisiin palvelutarpeisiin sekä osaavan henkilöstön saatavuuteen.

Hyvinvointialue korostaa, että vammaispalvelulain toimeenpano on edelleen kesken, eikä sen toimivuutta ole vielä mahdollista arvioida kokonaisuutena. Uudistuksen onnistuminen edellyttää toimivia ja riittäviä sosiaalihuoltolain mukaisia ensisijaisia peruspalveluja.

Samanaikaisesti vammaispalvelulain toimeenpano, sosiaalihuoltolain uudistus ja niihin kohdistuvat säästöpaineet lisäävät riskiä palvelujärjestelmän pirstaloitumisesta. On olemassa vaara, että asiakkaat jäävät palvelujen väliin tai eivät saa riittävää varhaista tukea.

Hyvinvointialue kiinnittää huomiota siihen, että sosiaalihuoltolain uudistuksessa ei ole tässä vaiheessa mukana raportissa esitettyjä arjen tuen ja osallisuuden palvelukokonaisuuden muutoksia. Kyseinen palvelukokonaisuus on tällä hetkellä pirstaleinen ja osin päällekkäinen, ja käytännössä eri sosiaalihuoltolain pykäliä sovelletaan eri kriteerein eri asiakasryhmiin. Tämä vaikeuttaa asiakkaiden ohjautumista tarkoituksenmukaisiin sosiaalihuoltolain mukaisiin kevyempiin palveluihin ja lisää riskiä palvelujen väliin putoamisesta.

Rakenteen epäselvyys lisää myös riskiä siitä, että asiakkaat ohjautuvat vammaispalvelulain mukaisiin erityispalveluihin tilanteissa, joissa varhaisempi ja kevyempi tuki peruspalveluissa olisi ollut riittävää. Tämä voi lisätä sekä palvelujärjestelmän kustannuksia että asiakkaiden kannalta tarpeettoman raskaiden palveluratkaisujen käyttöä sekä heikentää palvelujen yhdenvertaisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta. Tämän seurauksena asiakkaat voivat ajautua entistä useammin vammaispalvelulain mukaisiin subjektiivisiin palveluihin.

Hyvinvointialue korostaa peruspalvelujen vahvistamisen merkitystä osana vammaispalvelujen toimivaa kokonaisuutta. Rajapinta peruspalvelujen ja vammaispalvelujen välillä on keskeinen

kuormitustekijä ja vaatii selkeyttämistä. On olemassa riski, että lievemmän tuen tarpeessa olevat henkilöt jäävät ilman riittäviä palveluja. Rajapintojen epäselvyys lisää myös riskiä palveluvajeisiin ja viivästyksiin erityisesti asiakkailla, joiden palvelutarve ei täytä selkeästi yhden yksittäisen palvelun kriteereitä.

Uusi lainsäädäntö lisää merkittävästi yksilöllisen päätöksenteon vaatimuksia ja sosiaalityön työmäärää, mikä on huomioitava resursoinnissa. Vammaispalvelujen järjestäminen on resurssi-intensiivistä, ja palvelujen yksilöllisyys lisää kustannusvaihtelua, mikä tulee huomioida rahoituksessa nykyistä paremmin.

Hyvinvointialue korostaa tarvetta kansallisesti yhtenäiselle soveltamisohjaukselle asiakkaiden yhdenvertaisuuden ja oikeusturvan turvaamiseksi.

Pohjanmaan hyvinvointialue korostaa myös ruotsinkielisten palvelujen turvaamisen merkitystä. Kaksikielisellä hyvinvointialueella asiakkaalla tulee olla tosiasiallinen mahdollisuus saada palvelua omalla kielellään. Tämä koskee erityisesti palvelutarpeen arviointia, asiakasohjausta, päätöksentekoa, asumispalveluja sekä vaativia erityispalveluja.

Ruotsinkielisen henkilöstön saatavuudessa on merkittäviä haasteita. Mikäli rahoitus ei ole riittävää, on vaarana kielellisten oikeuksien heikkeneminen käytännössä. Hyvinvointialue korostaa, että kansallisessa ohjauksessa ja rahoituksessa tulee huomioida nykyistä paremmin kaksikielisyydestä aiheutuvat järjestämiskustannukset.

Hyvinvointialue painottaa, että vammaispalvelujen turvaaminen ei ole ainoastaan sosiaalipoliittinen kysymys, vaan keskeinen osa perusoikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutumista.

65 v. valinnanvapauskokeilu

Suhteellisen harvat yksityiset toimijat ovat markkinoineet palvelua, eikä hyvinvointialueen terveyspalvelujen kysynnässä ole havaittu vähentymistä.

Ainakin harvemmin asutuilla alueilla tämä tapa lisätä hoidon saatavuutta voi jopa lisätä eriarvoisuutta, koska julkisessa terveydenhuollossa on lääkäripulaa ja yksityisiä toimijoita, jotka panostavat tähän pilottiin, on vähän.

Tarvitaan myös tarkennuksia siihen, mitä valinnanvapaus kattaa, esimerkiksi jatkotutkimukset sekä laboratorio- ja röntgentutkimukset. Haasteita ilmenee myös potilaiden ohjauksessa, jos hoito siirtyy takaisin julkiseen terveydenhuoltoon.

Valinnanvapauskokeilun laajentuminen fysioterapiapalveluihin voi mahdollisesti toimia palveluiden saatavuutta parantavana ja edistää ennaltaehkäisevästä toimintakyvyä.

Vaasassa 12.5.2026

Marina Kinnunen
Hyvinvointialuejohtaja
Pohjanmaan hyvinvointialue